

ਸੰਗਤਿ

ਭਾਗ-12

ਕੁਝ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਅਮਰੀਕਾ’ (America) ਦੇ ਵਾਸੀ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਜੰਗਲੀ, ਵਹਿਸ਼ੀ ਲੋਕ ਸਨ, ਜਦ ਕਿ ‘ਯੂਰਪ’ (Europe) ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ — ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ।

ਕੋਲੰਬਸ (Columbus) ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ (America) ਟਾਪੂ ਲੱਭਾ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਯੂਰਪ ਦੇ ਤਰੱਕੀ-ਯਾਫ਼ਤਾ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ‘ਮੇਲ-ਜੋਲ’, ‘ਬਿਉਹਾਰ’, ਸੰਗ ਅਥਵਾ ‘ਸੰਗਤ’ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਅਮਰੀਕਾ (America) ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਭੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਗਈ ।

ਯੂਰਪ (Europe) ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ‘ਸੰਗਤ’ ਬਗੈਰ ‘ਅਮਰੀਕਾ’ ਨਿਵਾਸੀ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸਭਿਅਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਜਕੜੇ ਰਹਿਣੇ ਸਨ ।

ਐਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਜੀਵ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਗੈਰ — ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੇ ਹਨੇਰ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹਨ । ਖੂਹ ਦੇ ਡੱਡੂ ਵਾਂਗ, ਇਹ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹਉਮੈ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਖੂਹ-ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਖੂਹ ਦੇ ‘ਡੱਡੂ’ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਦਸੇ ਕਿ ਖੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਤਿਅੰਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ — ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ, ਤਾਂ ਡੱਡੂ ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਰੂਪੁ ਭਰਿਓ ਜੈਸੇ ਦਾਦਿਰਾ ਕਛੁ ਦੇਸੁ ਬਿਦੇਸੁ ਨ ਬੁਝ ॥

ਐਸੇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਬਿਖਿਆ ਬਿਮੋਹਿਆ ਕਛੁ ਆਰਾ ਪਾਰੁ ਨ ਸੂਝ ॥ (ਪੰ.-346)

ਜਦ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਜੀ ਗਈ ਹੈ — ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਲ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਪੀਰ, ਅਉਲੀਏ, ਗੁਰਮੁਖ, ਭਗਤ, ਸਾਧ-ਸੰਤ ਜਗ ਵਿਚ ਪਠਾਏ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ‘ਆਤਮ-ਮੰਡਲ’ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ।

ਸਾਧ ਰੂਪ ਅਪਨਾ ਤਨੁ ਧਾਰਿਆ ॥
ਮਹਾ ਅਗਨਿ ਤੇ ਆਪਿ ਉਬਾਰਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ-1005)

ਜਦ ਆਤਮਿਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ — ‘ਹਰਿ ਜਨ’ —

ਉਚੇਰੀ
ਚੰਗੇਰੀ
ਸੁਹਣੇਰੀ
ਸੁਖਦਾਈ
ਰਸਮਈ
ਪ੍ਰੇਮ-ਮਈ
ਬਿਸਮਾਦੀ
ਬਾਣੀ
ਆਤਮ ਗਿਆਨ
ਕਹਾਣੀਆਂ
ਉਪਦੇਸ਼
ਸ਼ਬਦ
ਨਾਮ

ਆਦਿ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਏ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ
ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਾਰਨ, ਅਸੀਂ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ — ਇਹਨਾਂ ਆਤਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ
ਸੰਦੇਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ —

ਸੁਣ-ਸੁਣਾ ਕੇ
ਪੜ੍ਹ-ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ
ਮਨ ਦੀ ਅਪਣੀ ਰੰਗਤ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ
ਮਨ-ਘੜਤ ਗਿਆਨ ਘੋਟ ਕੇ

ਸਿਰ-ਹਿਲਾ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ ।

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਨੋਖੀ ਆਤਮਿਕ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ‘ਦੈਵੀ-ਗਿਆਨ’ ਸਾਡੇ ਮਨ
ਨੂੰ —

ਪੌਂਹਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਪੁੜਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਪਕੜਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਮੁਆਫ਼ਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ
ਨਿਸਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ

ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਬਸੰਤ ਕੀ ਲਗੈ ਨ ਸੋਇ ॥

ਇਹੁ ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਦੂਜੈ ਦੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1176)

ਅੰਧੇ ਏਕ ਨ ਲਾਗਈ ਜਿਉ ਬਾਂਸੁ ਬਜਾਈਐ ਫੂਕ ॥ (ਪੰਨਾ-1372)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਿ ਰਿਦੈ ਨ ਵਸੈ ਅਭਾਗ ਪਰਾਣੀ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 17/5)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਿ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਨ ਚਿਤਿ ਧਰੰਦੇ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 17/9)

ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ ਅੰਦਰਲਾ ਮਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਪੜੀਐ ਗੁਣੀਐ ਕਿਆ ਕਥੀਐ ਜਾ ਮੁੰਢਹੁ ਘੁਥਾ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-68)

ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਸੁਨੀਐ ਅਨਭਉ ਭਾਉ ਨ ਦਰਸੈ ॥

ਲੋਹਾ ਕੰਚਨੁ ਹਿਰਨੁ ਹੋਇ ਕੈਸੇ ਜਉ ਪਾਰਸਹਿ ਨ ਪਰਸੈ ॥ (ਪੰਨਾ-973)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ‘ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵਾਂ’ ਅਥਵਾ ਅਨੁਭਵੀ ‘ਤਤ ਗਿਆਨ’ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਜਾਨਣ ਅਥਵਾ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਸਾਨੂੰ—

ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ

ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ

ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ

ਖੇਚਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ

ਉਦਮ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ ਨੂੰ—

ਪਾਠ ਕਰਨ

ਪੂਜਾ ਕਰਨ

ਭਾਈਚਾਰਕ ਬਿਉਹਾਰ

ਗਰਜ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ

ਮਾਇਆ ਕਮਾਉਣ

ਰਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ

ਗਿਆਨ ਘੋਟਣ
ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਕਰਨ
ਮੰਨਤਾ ਮਨੋਣ
ਫੋਕਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ
ਭਲੇ-ਭਲੇਰੇ ਬਣਨ
ਧਾਰਮਿਕ ਠਾਠ-ਬਾਠ ਰਚਾਉਣ

ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ‘ਪੁਰੋ’ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਉਤਰੀ ਹੈ — ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦਾ ਬਿਆਨ, ਗਿਆਨ, ਸੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਣੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-304)

ਲੋਗੁ ਜਾਨੈ ਇਹੁ ਗੀਤੁ ਹੈ ਇਹੁ ਤਉ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-335)

ਰਤਨਾ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਬਹੁ ਸਾਗਰੁ ਭਰਿਆ ਰਾਮ ॥
ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗੇ ਤਿਨ੍ ਹਥਿ ਚੜਿਆ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-442)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-982)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ਤਤੁ ਵਖਾਣੀ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਵਿਚਿ ਆਈ ॥ (ਪੰ.-1243)

ਪਰ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ‘ਸਰੂਪ’ ਹੀ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡਾ —

‘ਰੱਬ’ — ਮਾਇਆ ਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ

‘ਪਰਮਾਰਥ’ — ਇਸ ਝੂਠੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਜਗ ਮਿੱਠਾ, ‘ਅਗਲਾ ਕਿਨ ਡਿੱਠਾ’ ਵਾਲੀ ਸਾਡੀ ਅੰਦਰਲੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਝੂਠੀ ‘ਮਾਇਆ-ਰਾਣੀ’ ਦਾ ਹੀ ਅਸੀਂ —

ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਵਿਉਂਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਚਾਪਲੂਸੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
 ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ
 ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
 ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
 ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਦੇ ਹਾਂ ।

ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗ
 ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ ॥ (ਸਵੱਯੋ ਪਾ: 10)

ਕੂੜ ਰਾਜਾ ਕੂੜ ਪਰਜਾ ਕੂੜ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥
 ਕੂੜ ਮੰਡਪ ਕੂੜ ਮਾੜੀ ਕੂੜ ਬੈਸਣਹਾਰੁ ॥
 ਕੂੜ ਸੁਇਨਾ ਕੂੜ ਰੁਪਾ ਕੂੜ ਪੈਨਣਹਾਰ ॥
 ਕੂੜ ਕਾਇਆ ਕੂੜ ਕਪੜੁ ਕੂੜ ਰੂਪੁ ਅਪਾਰੁ ॥
 ਕੂੜ ਮੀਆ ਕੂੜ ਬੀਬੀ ਖਪਿ ਹੋਏ ਖਾਰੁ ॥
 ਕੂੜਿ ਕੂੜੈ ਨੇਹੁ ਲਗਾ ਵਿਸਰਿਆ ਕਰਤਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-468)

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਚੀਤੁ ॥
 ਝੂਠ ਵਿਕਾਰਿ ਜਾਗੈ ਹਿਤ ਚੀਤੁ ॥
 ਪੂੰਜੀ ਪਾਪ ਲੋਭ ਕੀ ਕੀਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ-153)

ਲਾਹਾ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨੇ ਦਹ ਦਿਸਿ ਢੂਢਨ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-261)

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ‘ਪਰਮਾਰਥ’ ਦਾ ਭੀ ‘ਦਮ’ ਭਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ‘ਰੱਬ’ ਨਾਲ ‘ਠਾਠਾ-ਬਾਰਾ’ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜੇ ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਬਿਪਤਾ ਆ ਪਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਪਾਸੇ—

ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
 ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਨੌਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
 ਦਾਨ ਸੁਖਦੇ ਹਾਂ
 ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
 ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਦੁਆਰਾ—

ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ
 ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪੁਆਉਂਦੇ ਹਾਂ
 ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ
 ਧੱਕੇ-ਸ਼ਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਹ ‘ਦੁਚਿਤੇ’-‘ਦੁਬਾਜ਼ਰੇ’ ਦੀ ਖੇਲ ਸਿਰਫ਼ ਇਨਸਾਨੀ ਨਸਲ ਹੀ ਖੇਲਦੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਜੂਨਾਂ ਨੂੰ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਰਤੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਇਹ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਅਥਵਾ ‘ਪਾਖੰਡ’ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਅਖੌਤੀ ਧਰਮੀ ਲੋਕ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

‘ਨਾਸਤਕ’ ਤਾਂ ਰੱਬ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪਾਖੰਡੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਾਸੀ ‘ਗੁਰਮੁਖ’-‘ਭਗਤਜਨ’ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਕੋਈ ‘ਲੇਪ’ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਬ ਤੋਂ ਭੁਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਅਤੇ ਲਿਖਤੀ ਸਤ-ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਲੰਬਸ ਵਾਂਗ, ਅਪਣੇ ਸੋਮੇ ‘ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ’ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ, ਨਿਜ ਘਰ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਆਤਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ — ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ‘ਸਤ ਸੰਗਤ’ ਤੋਂ ਬਗੈਰ — ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ‘ਨਿਜ ਘਰ’ ਅਥਵਾ ‘ਆਤਮ-ਮੰਡਲ’ ਦਾ ‘ਗਿਆਨ’ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ —

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ ਤਰਿਓ ਨ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-373)

ਬਿਨੁ ਸੰਗਤੀ ਸਭਿ ਐਸੇ ਰਹਹਿ ਜੈਸੇ ਪਸੁ ਢੋਰ ॥ (ਪੰਨਾ-427)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨਾ ਭਾਉ ਨਹੀ ਉਪਜੈ
ਭਾਵ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਹੋਇ ਤੇਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-694)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਕੀਨੀ ਰਚਿਓ ਧੰਧੈ ਝੂਠ ॥
ਸੁਆਨ ਸੂਕਰ ਬਾਇਸ ਜਿਵੈ ਭਟਕਤੁ ਚਾਲਿਓ ਉਠਿ ॥ (ਪੰਨਾ-1105)

ਬਿਨੁ ਸਾਧ ਨ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥ (ਪੰਨਾ-1169)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਵਿਣੁ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੂਨਿ ਭਵਾਵੈ ।
(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 5/18)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰੁ ਸਰਣਿ ਵਿਣੁ ਨਿਹਫਲੁ ਮਾਣਸ ਦੇਹ ਇਵੇਹੀ ।
(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 23/14)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਣੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 39/16)

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ, 'ਰੱਬ' ਨੂੰ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ, ਇਹਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ' ਅਥਵਾ 'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦਾ —

ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਨਿਸਚਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ
ਸ਼ਰਧਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ
ਚਾਉ ਉਪਜਦਾ ਹੈ
ਭੁਖ ਲਗਦੀ ਹੈ
ਪਿਆਸ ਲਗਦੀ ਹੈ
ਉਮਾਹ ਉਠਦਾ ਹੈ
ਰਹਿਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ
ਉਦਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਸਿਮਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਆਤਮ ਛੋਹ ਲਗਦੀ ਹੈ
ਆਤਮਿਕ ਝਲਕਾਂ ਵਜਦੀਆਂ ਹਨ
ਆਤਮਾ 'ਜਾਗ' ਪੈਂਦੀ ਹੈ
ਬਿਸਮਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਪਿਆਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ
'ਪ੍ਰਿਮ-ਰਸ' ਮਾਣਦੇ ਹਨ
'ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ' ਦੇ ਹਿੰਡੋਲੇ ਮਾਣਦੇ ਹਨ
'ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ
ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਮਾਣਦੇ ਹਨ
ਆਤਮਿਕ ਮਹਾਂ ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਹਨ
'ਸ਼ਬਦ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
'ਚੁਕਮ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਮਾਇਆ ਛਲਨੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਆਵਾਗਵਨ ਦਾ ਗੇੜ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 'ਸਹਿਜ' ਦੀ ਮੌਜ ਮਾਣਦੇ ਹਨ
 'ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ' ਹੁੰਦੇ ਹਨ
 ਮਾਇਕੀ ਭਵਜਲ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

- ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਉਪਜੈ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ॥
 ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥ (ਪੰਨਾ-343)
- ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਬਿਸਾਸੁ ਹੋਇ ਹਰਿ ਜੀਵਤ ਮਰਤ ਸੰਗਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-401)
- ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਉ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਸੰਤਸੰਗਿ ਨਿਤ ਰਹੀਐ ॥
 ਏਕੁ ਅਧਾਰੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਮੋਰਾ ਅਨਦੁ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਲਹੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-533)
- ਤਿਤੁ ਜਾਇ ਬਹੁ ਸਤਸੰਗਤੀ ਜਿਥੈ ਹਰਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਲੋਈਐ ॥
 ਸਹਜੇ ਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਲੇਹੁ ਹਰਿ ਤਤੁ ਨ ਖੋਈਐ ॥ (ਪੰਨਾ-587)
- ਮੁਕਤਿ ਪਾਈਐ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਅੰਧਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-675)
- ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਠ ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜਨ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਕਾ ਧਾਮ ॥ (ਪੰ.-682)
- ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਘੁਮਰਿ ਪਾਵਹੁ
 ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਿ ਉਮਾਹਾ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-698)
- ਮਨੁ ਅਸਮਝੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਤੀਆਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-890)
- ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਤ ਦਿੜਤਾ ਆਵੈ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥
 (ਪੰਨਾ-981)
- ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਨਿਹਚਉ ਹੈ ਤਰਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1071)
- ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਨੀ ਵਿਚੇ ਗਿਰਹ ਉਦਾਸ ॥ (ਪੰ.-1295)
- ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਉ ਭਾਉ ਸਹਜੁ ਬੈਰਾਗੁ ਹੈ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 3/13)
- ਆਤਮਿਕ 'ਤਤ ਗਿਆਨ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦਾ 'ਦੀਵਾ' ਬੁਝਿਆ ਹੋਇਆ

ਹੈ— ਜਿਸ ਕਾਰਨ, ਅਸੀਂ ਮਾਇਕੀ ਹਨੇਰ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ; ‘ਹਉਮੈਂ’ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ, ਕਰਮ-ਧਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ‘ਪਰਮਾਰਥੀ’ ਹੋਣ ਦੀ ਝੂਠੀ ਤਸੱਲੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਹਉਮੈਂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਰੁੱਖੋ-ਸੁੱਖੋ, ਫੋਕੇ, ‘ਮੁਰਦਾ’ ਸਾਧਨ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਇਹਨਾਂ ਫੋਕੇ ‘ਮੁਰਦਾ’ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ‘ਹਨੇਰ’ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ‘ਨਾਮ’ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਫੋਕੇ —

ਪਾਠ-ਪੂਜਾ
ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ
ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ
ਗਿਆਨ-ਧਿਆਨ
ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾ
ਰੱਬ ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਾ ਮੇਲ-ਜੋਲ
‘ਅਖੌਤੀ ਸੰਗਤ’

ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ‘ਟੀਸੀ’ ਸਮਝ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ।

ਸਿਰਫ਼ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੀ ਨਹੀਂ — ਬਲਕਿ —

ਭਲੇ-ਭਲੇਰੇ
ਪਰਮਾਰਥੀ,
ਪ੍ਰਚਾਰਕ
ਗਿਆਨੀ,
ਪੰਡਤ,
ਅਖੌਤੀ ਸਾਧ,
ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ,

ਅਥਵਾ ‘ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ’ ਬਣ ਕੇ ‘ਆਫ਼ਰੇ’ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਦੂਜੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਹਉਮੈਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮ-ਧਰਮ, ਪੁੰਨ-ਦਾਨ, ਮੇਲ-ਜੋਲ, ਸਭਾ-ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਆਦਿ ਸਭ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਹੀ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ

ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਫੋਕੇ ਗਿਆਨ-ਧਿਆਨ, ਕਰਮ-ਧਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ
ਭੀ—

ਆਤਮਿਕ ਰਸ
ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ
ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਆਤਮਿਕ ਰੁਣ-ਝੁਣ
ਆਤਮਿਕ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ'
ਆਤਮਿਕ 'ਛੋਹ'
ਆਤਮਿਕ 'ਤਤ ਗਿਆਨ'
ਆਤਮਿਕ 'ਨਾਮ'

ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਪਾਠੁ ਪੜੈ ਨ ਬੂਝਈ ਭੇਖੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-66)

ਮਨਮੁਖਿ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-67)

ਪੜਿ ਵਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਜਮਕਾਲਾ ॥
ਤਤੁ ਨ ਚੀਨਹਿ ਬੰਨਹਿ ਪੰਡ ਪਰਾਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-231)

ਪਾਠੁ ਪੜੈ ਨਹੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-355)

ਕਿਆ ਪੜੀਐ ਕਿਆ ਗੁਨੀਐ ॥
ਕਿਆ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾਂ ਸੁਨੀਐ ॥
ਪੜੇ ਸੁਨੇ ਕਿਆ ਹੋਈ ॥
ਜਉ ਸਹਜ ਨ ਮਿਲਿਓ ਸੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-655)

ਮਾਰਗਿ ਮੋਤੀ ਬੀਬਰੇ ਅੰਧਾ ਨਿਕਸਿਓ ਆਇ ॥
ਜੋਤਿ ਬਿਨਾ ਜਗਦੀਸ ਕੀ ਜਗਤੁ ਉਲੰਘੇ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1370)

ਇਸ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਸੱਚੀ-ਸੁਚੀ, ਜੀਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ
'ਆਤਮਿਕ ਸੰਗਤ' ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ—

'ਸਤ' ਸੰਗਤ

‘ਸਾਧ’ ਸੰਗਤ
 ‘ਸਚੀ’ ਸੰਗਤ
 ‘ਗੁਰ’ ਸੰਗਤ
 ‘ਉਤਮ’ ਸੰਗਤ

ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਐਸੀ ‘ਸਤ ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੜੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ — ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ‘ਭਾਗ’ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਐਸੀ ਉਤਮ ਦੈਵੀ ‘ਆਤਮਿਕ ਸੰਗਤ’ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ ।

ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਗੈ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥
 ਸਾਧੂ ਜਨ ਸੰਗਤਿ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ-415)

ਭਾਈ ਰੇ ਮੋ ਕਉ ਕੋਈ ਆਇ ਮਿਲੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ॥
 ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਭੁ ਦੇਵਾ
 ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-494)

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਖਸ ਕਰੀਜੈ ॥
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਦੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-738)

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹੁ ॥
 ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-801)

ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਹਰੇ ॥
 ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਭ ਜਾਚਉ
 ਮੈ ਮੂੜ ਮੁਗਧ ਨਿਸਤਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-975)

ਕੋਈ ਆਵੈ ਸੰਤੋ ਹਰਿ ਕਾ ਜਨੁ ਸੰਤੋ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਨੁ ਸੰਤੋ
 ਮੋਹਿ ਮਾਰਗੁ ਦਿਖਲਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-1201)

ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਨ ॥
 ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ
 ਮੋ ਕਉ ਕਰਹੁ ਉਪਦੇਸੁ ਹਰਿ ਦਾਨ ॥ (ਪੰਨਾ-1335)

‘ਹਨੇਰਾ’ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

‘ਹਨੇਰੇ’ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਈ ‘ਲਾਟ’ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਲੱਖਾਂ ਬੁਝੇ ਹੋਏ ਦੀਵੇ 'ਰੋਸ਼ਨੀ' ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਦੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਐਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਹਉਮੈ-ਵੇੜੇ' ਮਨ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ, ਕਰਮ-ਧਰਮ ਦੁਆਰਾ, ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ 'ਹਨੇਰ' ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

ਆਤਮਿਕ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀਣ' ਅਥਵਾ 'ਰੱਬੀਅਤ' ਨਾਲੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਦੁਆਰਾ ਭੀ ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ-ਰੂਪੀ ਹਨੇਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਐਸੇ 'ਇਕੱਠ' ਨੂੰ 'ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ' ਯਾ 'ਸੰਗਤ' ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਹੋਈ 'ਸਤ ਸੰਗਤ', 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਯਾ 'ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ' ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ —

ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਹਰਿ ਉਸਤਤਿ ਹੈ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰਿਆ ॥

ਓਇ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਾਣੀ ਧੰਨਿ ਜਨ ਹਰਿ

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰਹਿ ਪਰਉਪਕਾਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-311)

ਜੋ ਹਰਿ ਰਾਤੇ ਸੇ ਜਨ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ-353)

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਤਾ ਕੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥

ਨਾਨਕ ਈਹਾ ਸੁਖ ਆਗੈ ਮੁਖ ਉਜਲ ਸੰਗਿ ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਾਈਐ ॥

(ਪੰਨਾ-700)

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਦੁਰਤੁ ਸਭੁ ਨਸੈ ॥

ਸੰਤ ਮੰਡਲਿ ਮਹਿ ਨਿਰਮਲ ਗੀਤਿ ॥

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹੋਇ ਏਕ ਪਰੀਤਿ ॥

ਸੰਤ ਮੰਡਲੁ ਤਹਾ ਕਾ ਨਾਉ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇਵਲ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-1146)

ਉਪਰਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 'ਨਾਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਗਤ-ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਬੁਝੇ ਹੋਏ 'ਦੀਵੇ' ਜਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰਦਾ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਵੈ ਏਕ ਕਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-608)

ਦੀਪਕ ਤੇ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਤਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਦਿਖਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-907)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੇਤੀ ਸਬਦਿ ਉਧਾਰੀ ਸੰਤਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-907)

ਗੁਰਸਿਖੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਹੋਇ ਅਚਰਜੁ ਦਿਖਾਇਆ ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇ ਦੀਪੁ ਦੀਪਾਇਆ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 20/2)

ਦੀਵਾ ਬਲਦਾ ਦੀਵਿਅਹੁ ਸਮਸਰਿ ਪਰਵਾਣੈ ।...

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ ਹੈਰਾਣੁ ਹੈਰਾਣੈ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 27/21)

ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਤਮਿਕ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਸੋਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ।

“ਹਾਂ ਜੀ ! ਇਕ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਦਰ, ਲੱਖਾਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਨਿਰੇ-ਪੁਰੇ ‘ਮਨੁਖ’ ਨਹੀਂ ਹੋਵਦੇ, ਸ਼ਕਲ-ਸੂਰਤ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਰਗਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੋਵਦਾ, ਕੇਵਲ ‘ਰੱਬੀ ਜੀਵਨ’ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।”

“ਹਾਂ ਜੀ, ‘ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ’ ਉਹ ਬਲਦੀਆਂ ‘ਲਾਟਾਂ’ ਹਨ, ਉਹ ‘ਬਿਜਲੀਆਂ’ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਫੜ ਰਖੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਮੀਨਾਰੇ ਉਪਰ ਵੱਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਹਾਂ ਜੀ, ‘ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ’ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਅੱਗ ਦੀ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਚਿਣਗ ਮੰਗਣ ਆਵੇ, ਤਦ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਘਰ, ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ, ‘ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤ’ ਨਾਲ ਜਗ ਉਠੇ, ਹਨੇਰਾ ਨਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜੀਵਨ, ਲਗਾਤਾਰ ਅਖੁਟ ਤੇਲ ਵਾਲੀ ਬੱਤੀ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਏ ।”

“ਹਾਂ ਜੀ ! ‘ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਜੀਵਨ’ — ‘ਖਮੀਰ ਦਾ ਜੀਵਨ’ ਹੈ । ਇਹ ਖਮੀਰ ਗੁਰ-ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਤਦੇ ‘ਆਇ ਮਿਲੁ ਗੁਰਸਿਖ ਆਇ ਮਿਲ’ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿਖਾਈ ਹੈ ।

ਬਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਖਮੀਰ ਦਿਤੇ, ਸਿਖੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ । ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ’ ਇਸੇ ‘ਗੁੱਝੇ ਖਮੀਰ’ ਦੀ ‘ਰਾਸ’ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ । ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ‘ਖਮੀਰ ਦਾ ਜੀਵਨ’ ਹੈ ।”

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਤਿਤੁ ਜਾਇ ਬਹੁ ਸਤਸੰਗਤੀ ਜਿਥੈ ਹਰਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਲੋਈਐ ॥

(ਪੰਨਾ-587)

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥

(ਪੰਨਾ-262)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਣ ਲਾਗਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-457)

ਸੰਤਸੰਗਿ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਡੀਠਾ ॥

ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਲਾਗਾ ਮੀਠਾ ॥ (ਪੰਨਾ-293)

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਏ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ॥ (ਪੰਨਾ-271)

ਚਲਦਾ

